Mikael Hidén

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA 18.3.2021 KELLO 9.00
HE 33/21 vp laiksi vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä

Hallituksen esitys on valiokunnassa valmistelevasti käsiteltävänä. Valiokunnan tehtävä asiassa on siten selvästi kaksijakoinen. Yhtäältä on kaikki se lain sisältöä koskeva valmistelutyö, jota valmisteleva valiokunta tekee lainsäätämismenettelyssä eduskunnassa. Toisaalta valiokunnan väistämättömänä tehtävänä on huolehtia sen käsittelyyn saatettujen asioiden perustuslainmukaisuudesta aina ja siis myös silloin kun ei ole kysymys PL 74 §:n mukaisesta lausunnon antamisesta. Tarkastelen seuraavassa ensiksi perustuslainmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä.

- - - - - - -

Perustuslain 24 §:n mukaan kansanedustajat valitaan ”neljäksi vuodeksi”. Perustuslaissa ei lausuta ohjetta eduskuntavaalien ajankohdasta ja käytännössä on ollut selvänä lähtökohtana, että vaalien ajankohtaa voidaan tavallisella lailla muuttaa ja samalla vaikuttaa jossain määrin eduskunnan toimikauteen muutosvaiheessa. Käsityksiin eduskuntavaalien ajankohdan muuttuvuudesta on epäilemättä vaikuttanut myös hajoitusvaalien mahdollisuus ja siihen liittynyt käytäntö. Periaatteessa on eduskuntavaalien ajankohdan määrittelyssä käytännössä kuitenkin ollut kysymys myös siitä, miten vaalikauden pituuden em. määrittelyä - tai sitä vastaavia määrittelyjä aikaisemmissa perustuslaeissa (vuoden 1954 muutokseen asti vaalikausi oli kolme vuotta) – oli tulkittava. Kysymys ei ole käytännössä aiheuttanut ongelmia, mutta tilannetta selventävä on kuitenkin linjaus, jonka perustuslakivaliokunta vuoden 2010 valtiopäivillä esitti vaalilain muuttamista koskeneessa mietinnössään. Valiokunta totesi siinä mm. (pevm 2/10 vp):

”Vaalilain 107 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että eduskuntavaalien

> vaalipäivä siirretään maaliskuun kolmannesta sunnuntaista huhtikuun kolmanneksi sunnuntaiksi. Jos se on pääsiäispäivä tai pääsiäispäivän jälkeinen sunnuntai, on vaalipäivä kuitenkin pääsiäispäivää edeltävä sunnuntai. Ehdotettu lainmuutos on tarkoitettu tulemaan voimaan ennen seuraavia, vuoden 2011, eduskuntavaaleja.
> Perustuslain 24 §:n mukaan kansanedustajat valitaan neljäksi vuodeksi kerrallaan. Eduskunnan toimikausi alkaa, kun eduskuntavaalien tulos on vahvistettu, ja jatkuu, kunnes seuraavat eduskuntavaalit on toimitettu. Eduskuntavaalien ajankohdasta säädetään perustuslain 25 §:n 4 momentin nojalla tarkemmin lailla. Ehdotettu muutos pidentää nykyisen eduskunnan toimikautta noin yhden kuukauden. Perustuslain 24 §:n 1 momentti asettaa vaalikausille nelivuotisen rytmin — ennenaikaisia eduskuntavaaleja koskevin poikkeuksin — mutta se ei säädä vaalikauden pituutta tarkoin neljäksi vuodeksi. Vaalipäivän siirrosta johtuva nykyisen eduskunnan toimikauden pidennys on siinä määrin vähäinen, ettei se ole valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallinen.”

\- - - - - - -

Perustuslaissa ei säädetä kunnallisvaaleista tai niiden järjestämisestä vaikka säädetäänkin (PL 14 §) yksilöiden oikeudesta äänestää kunnallisvaaleissa. Vaalilain (714/1998) 144 §:n (563/2015) mukaan kuntavaalien vaalipäivä on huhtikuun kolmas sunnuntai. Kun kuntavaalien ajankohta on jätetty järjestettäväksi tavallisessa laissa, on selvänä lähtökohtana, että vaalien ajankohtaa voidaan muuttaa tavallisella lailla. Tämä lähtökohdan selvyys tuli hyvin esille mietinnössä, jonka perustuslakivaliokunta vuoden 2014 valtiopäivillä antoi vaalilain muuttamista koskeneesta hallituksen esityksestä. Esityksessä ehdotettiin, etttä kuntavaalien säännönmukainen vaalipäivä siirrettäisiin lokakuun neljännestä sunnuntaista huhtikuun kolmanteen sunnuntaihin ja että seuraavat kuntavaalit toimitettaisiin uuden aikataulun mukaisesti huhtikuussa 2017. Vanhan aikataulun mukaisesti kuntavaalit olisi toimitettu lokakuussa 2016, joten ehdotus olisi pidentänyt valtuustojen toimikautta viidellä kuukaudella. Perustuslakivaliokunta totesi ehdotuksesta mietinnössään (pevm 9/14 vp):

> ”Esityksessä ehdotetaan, että kuntavaalien vaalipäivä siirretään vaalivuoden huhtikuun kolmanteen sunnuntaihin ja seuraavat kuntavaalit toimitetaan uuden aikataulun mukaisesti huhtikuussa 2017. Kunnallisvaalien järjestelystä ei ole säädetty perustuslaissa, joten vaalipäivän siirtäminen ei ole perustuslain kannalta ongelmallista. ”

Lähtökohta on siis hyvin selvä: kunnallisvaalien järjestelystä, mm. vaalipäivästä, ei säädetä perustuslaissa ja vaalipäivän siirtäminen tavallisella lailla ei siten ole perustuslain kannalta ongelmallista. Lähtökohdan merkitystä voisi ehkä havainnollistaa epätavallisella toisen tarkastelukulman kysymyksellä: miten ylipäätään voitaisiin perustella ajatusta, että esim. nyt ehdotettu vaalipäivän siirtäminen ei olisi mahdollista tavallisella lailla (vaan ilmeisesti siis edellyttäisi perustuslainsäätämisjärjestyksessä säädettyä lakia?). Vakuuttavia perusteluja

tällaiselle ajatukselle on nähdäkseni vaikeata esittää.

Voitaisiin ehkä kuitenkin kysyä, onko perusteita suhtautua edelläviitatuista tulkinnoista poikkeavasti sellaisiin tilanteisiin, joissa, kuten nyt käsiteltävässä esityksessä, on kysymys vain tietyn yksittäisen vaalin siirtämisestä, ei pysyvistä muutoksista vaalien järjestelmään. Esimerkiksi niissä kunnallisvaalien vaalipäivän siirtämisissä, joihin perustuslakivaliokunta vuoden 2014 valtiopäivillä otti kantaa (edellä lainattu mietintö pevm 9/14 vp ja myös pevl 63/14 vp), oli kysymys lähtökohtaisesti pysyviksi tarkoitetuista muutoksista vaaliaikatauluun ja siihen liittyen myös valtuustojen toimikausiin.

Vain yksittäisen vaalin siirtämistä tarkoittavassa lakiehdotuksessa ei ole kyse kunnallisvaalien järjestelmän kehittämisestä, joka lähtökohtaisesti on tavallisen lainsäätäjän asia. Vapaa valta lailla siirtää yksittäisen vaalin aikaa saattaisi arjesta irti olevalle mielikuvitukselle merkitä vaikkapa mahdollisuutta istuvien valtuustojen toimikauden jatkamiseen kahdella vuodella. Kuviteltavissa kyllä olevat mutta kuvitelmiksi jäävät ääri-ilmiöt eivät tässä kuitenkaan voi perustella jotain uutta tulkintaa. Lähden siten edelleen siitä, että myös vain yksittäisten kunnallisten vaalien siirtämistä tarkoittavat ehdotukset ovat tavallisen lain säätämisen asioita ja samalla asioita, joissa valtiosääntö ei aseta siirtämiselle erityisiä, syiden laatua tai painavuutta koskevia vaatimuksia.

- - - - - - -

Hallituksella on laaja valta päättää minkälaisia kunnallisten vaalien järjestelmän muutoksia tai myös vain yksittäisiä vaaleja koskevia muutoksia se ehdottaa eduskunnalle ja eduskunnalla laaja valta lainsäädäntömenettelyssä päättää ehdotusten hyväksymisestä, mahdollisesti muutoksin, tai hylkäämisestä. Vaikka tässä ei ole kysymys rajojen tai tulkintaohjeiden esittämisestä, voisi minusta olla vastaisia tilanteitakin ajatellen paikallaan, että valiokunta tällaisessa yhteydessä jotenkin toisi esille sen, että hallituksen vireillepanovallan tällaisissa asioissa tulee erityisesti palvella kansanvallan yleistä ja hyvää toteutumista eikä niinkään hallituskoalition omaa poliittista etua.

- - - - - - -

Kuten alussa totesin, perustuslakivaliokunta joutuu mietintövaliokuntana kiinnittämään huomiota kaikkiin ehdotuksen yksityiskohtiin niinkuin valmisteleva

valiokunta lainsäädäntöasioissa yleensä. Ehdotuksessa on huomiota vaativia yksityiskohtia ja luultavasti myös kohtia, joissa omaksuttu tarkka ratkaisu ei ole ainoa mahdollinen. Minulla ei ole riittävää kentän tuntemusta näiden yksityiskohtin arvioimiseen. Totean kuitenkin, etten nopealla lukemisella ole havainnut tässä mitään erityistä kommentoitavaa.